

Řemesla a živnostníci v ČR

Ing. Bohumír Heinz, senior konsultant SPTZ a HK ČR

Na kvalitního řemeslníka si zákazník počká nejméně půl roku. Stavby se zdržují, mnoho podniků nemůže realizovat zakázky. Nejsou lidé. Nedostatek dobrých řemeslných pracovníků prakticky ve všech oborech je však jenom část mnohovrstevnatého problému: mezinárodní podnikatelské společnosti drtí malé řemeslníky, práce načerno hrozí sociálním výbuchem.

Otázky kladli členové Hospodářské komory při konferencích, shromážděních, při osobním kontaktu a dalších příležitostech.

Odpovědi viceprezidenta a předsedy sekce řemeslných živností HK ČR Františka Holce:

O tom, že chybí lidé – řemeslníci pro stavebnictví, dopravu apod., se mluví dlouho, nicméně kdy začal být ten problém cítit nejvíce? Odkdy to pociťujete?

Jedná se o problém, který si naše republika zapříčinila sama, a to asi před patnácti lety, kdy začala kampaň – všichni mladí lidé by měli mít maturitu, a pracovat rukama byla ostuda. Evropa (bývalá patnáctka) se potýká se stejným problémem nedostatku řemeslníků, ale tam je to z jiného důvodu. Třetí generace přistěhovalců nechce rukama pracovat a využívá sociálních záchranných programů. Na neuspokojivý vývoj počtu kvalifikovaných pracovních sil a problémy s nedeklarovanou prací samostatně výdělečně činných osob pravidelně upozorňujeme na mezinárodních konferencích v oblasti technických zařízení již od roku 2001.

Jaké profese nejvíce chybí?

Jedním z oborů, kde se bije na poplach nejsilněji, je stavebnictví. Tam se uplatňuje mnoho řemesel – zedníci, tesaři, obkladači, elektrikáři, pokrývači, klempíři, instalatéři, izolatéři apod. V něm se nedostává minimálně padesát tisíc pracovních sil. Pro uspokojení potřeb stavebního průmyslu je nutné, aby se ve všech učilištích připravovalo třicet tisíc učňů ve stavebních oborech. Ve skutečnosti jich je necelá třetina, možná i méně.

Dalším problémovým oborem je strojírenství, a přitom se tento obor výrazně změnil. Nyní je v továrnách úplně jiné prostředí než v minulosti, některé provozy jsou klimatizovány a v naprosté čistotě.

Dá se nějak rozlišovat i podle regionů, že by tu chyběli tesaři a tam zedníci, nebo je to všude stejné?

Situace na stavbách je v celé republice stejná, a to z důvodu, že zbylí řemeslníci migrují po celé zemi. Tam, kde se staví větší stavby, je situace na malých zakázkách katastro-

fální. Pak si na kvalitního řemeslníka počkáte nejméně půl roku. Stavby se zdržují, mnoho podniků nemůže realizovat dokončení zakázky a následuje penalizace.

Kolik lidí chybí na trhu podle vašich odhadů obecně?

Podle mých odhadů je to minimálně 250 až 300 tisíc. Oficiální údaje o chybějících kapacitách dělníků a řemeslníků na českém trhu neexistují. Práci státních agentur supluje živnostenská společenstva, profesní sdružení řemeslníků a podnikatelské svazy.

Jaké to znamená ztráty pro ekonomiku? Dá se to vyčíslit?

To se, bohužel, vyčíslit nedá. Ale průmyslovou výrobu a stavebnictví to rozhodně brzdí a navíc je práce nekvalitní.

Dá se odhadnout, kolik procent HDP například dělají tito malí řemeslníci?

Přesnou evidenci si vede ČSÚ, čísla se budou pohybovat kolem 55 až 60 %. Tato čísla jsou ale hodně zavádějící, protože velké firmy někdy ve výkazech neuvádějí přesně výše subdodávek, a především OSVČ se hodnotí pouze odhadem, protože je statistický úřad nesleduje. OSVČ hodně vykonávané práce dělají načerno (tzv. nedeklarovaná činnost), což je největší past pro samostatné řemeslníky.

Náš Svaz drobných, malých a středních zaměstnavatelů v oboru stavebnictví ČR byl zahrnut do evropského projektu na zapojení MSP do sociálního dialogu. Při této příležitosti jsme se dozvěděli z publikace Evropské konfederace stavebníků z loňského roku, že se odhaduje objem tzv. nedeklarované ekonomiky (starší výraz zní šedá ekonomika) na 7 až 16 % hrubého domácího produktu EU, což představuje 7 až 19 % celkové řádné zaměstnanosti. Česká republika se svým „melouchařením“ spíše zdvihá zmíněný statistický průměr. Netýká se to jenom stavebnictví, ale všech řemeslnických oborů. V čem je nebezpečná? Neohlášená práce konkurenčně znevýhodňuje firmy, které fungují podle zákonů. Tedy odvádějí daně a platí zdravotní a sociální pojištění. Rovněž kazí trh. Neohlášená práce ve stavebnictví je zapříčiněna nedostatkem pracovních sil, vázanými pracovními povoleními, ale také nadměrnými odvody na sociálním pojištění a daních. Ovšem viníci jsou vždy dva: ten, kdo práci načerno vykonává, ale také zadavatel. Velmi často chce klient po staviteli, aby provedl práci a nevykázal ji, a tím se vyhne placení DPH. Každý z nás nechť si položí ruku na srdce: kolikrát zaplatil například

za vymalování pokoje nebo za výměnu pneumatik na ruku, bez faktury? Takový klient si však neuvědomuje, že poškozuje sám sebe, protože sotva se pak dovolá například reklamace. Ale hlavně poškozuje poctivé řemeslníky. Panuje mylný názor, že mají přehnané ceny. Oni však přitom pouze podnikají podle pravidel. Práce načerno se však nakonec obrátí proti nepoctivým řemeslníkům, ale i proti klientovi a tikající sociální bomba vybuchne. Nepoctivý řemeslník, který byl zvyklý dělat bez faktury za hotové, odchází do penze a zjišťuje, že má kriticky malý důchod nebo rovnou žádný! Protože celá léta neplatil. Jejich počet odhaduji v řádu statisíců. Hrozí, že budou rozšiřovat řady bezdomovců, jelikož nebudou mít ani na nájem. Neohlášená práce tak přímo ohrožuje schopnost sociálního zabezpečení státu. Tím se vytváří nerovná situace, protože veškeré financování sociálního systému potom dopadne i na ty poctivé. Těm se zvýší daně, aby se stát mohl starat o bezdomovce. Nejhorší na tom je, že to budou platit i poctiví řemeslníci, které to už poškodilo, protože měli za konkurenta osobu, která prováděla práci načerno.

Nějaký čas mezeru na českém trhu práce vyplňovali cizinci, kteří ale začínají odcházet do zemí, kde mají vyšší výdělky. Co to bude znamenat pro ekonomiku? Může to znamenat zpomalení? Jaké jsou hrozby?

Znamenat to pro naše firmy bude hodně, neboť se tito pracovníci u našich firem zapracovali na nových technologiích, naučili se nové dovednosti, např. svářet, a získali evropský svářečský průkaz. Jejich zvyšování kvalifikace hradili naši podnikatelé a byli přesvědčeni, že se jim to vrátí. Nyní budou muset začínat znovu s novými lidmi. Nicméně i v této oblasti již začal posun a ve Vietnamu se v současné době učí noví pracovníci pro naši republiku na profese, které jsou u nás třeba. Bohužel však i v tomto případě není sto procentní spokojenost, protože vyškolení adepti se sice do naší země dostanou a nastoupí do firem, ale po čase se ztratí a ve firmách nepracují. Jsou na tržištích nebo v obchodech.

Čím si vysvětlujete nedostatek řemeslníků těchto pracovníků v ČR?

Kromě toho, co jsem zmínil již na začátku, další jeho příčinou je demografický vývoj, rodí se méně dětí a méně dětí znamená méně absolventů. Počet absolventů odborných učilišť je již teď malý a dále klesá. Je to způsobeno zejména malou prestiží řemeslných profesí. Mimo jiné i s ohledem na jejich málo lukrativní finanční ocenění a výraznou preferenci středoškolského studia, především gymnázií u mladé generace.

Hospodářská komora ČR (dále HK ČR) vidí jako jednu z dalších příčin přechod středních odborných učilišť z kompetence ministerstva hospodářství do gesce ministerstva školství. Ministerstvo školství zvolilo na konci devadesátých let podle názoru HK ČR chybnou strategii. Podle ministerstva mělo získat devadesát procent mladých lidí středoškolské vzdělání s maturitou, především na školách s humanitním zaměřením. Předpokládalo se, že v osmnácti letech skončí jakási všeobecná příprava a ti, kteří nebudou pokračovat ve studiu na vysoké škole, se budou učit ve zkrácených formách učebních oborů. Podle HK ČR však tato koncepce vedla ke kritickému nedostatku vyučených řemeslníků. Dalším důvodem je myšlení rodičů devětáctníků. Pro ně je mnohem atraktivnější soukromé gymnázium a vidina dobře placené práce manažera. Soukromé školy dostávají stejné dotace na žáka jako státní školy. Jejich logickým zájmem je tedy mít co největší počet studentů v ročníku. Při záporném demografickém vývoji a malém počtu dětí nabídka škol převyšuje poptávku, a tak se dostat kamkoliv, jen ne na učňák, je snadné. Typický čtyřkař se potom na studiu trápí, a přitom by mohl být vynikajícím řemeslníkem a ve zvoleném oboru by se dobře realizoval.

Vidíte nějaké východisko?

Východisko z nastalé situace v odborném technickém vzdělávání vidí HK ČR v návratu učilišť pod Ministerstvo průmyslu a obchodu ČR. Podporuje duální systém, kdy se na přípravě technických pracovníků podílejí i malé a střední firmy. Zřizovatelé středních odborných učilišť – kraje, na svoji úlohu nestačí. I když se mnohé velmi snaží. Motivují uchazeče různými stipendii, ale stále to nepřináší kýžený efekt. Velké stabilní podniky by se měly více podílet na organizaci škol – příkladem se stala firma Metrostav. Např. ve stavebnictví by neměl být problém nabídnout učňům – absolventům po nějaké době bydlení. Aby se menší podniky mohly zapojit do přípravy učňů (zrovna tak, jak je to i v zemích na západ od nás), bude nutné založit fondy, do kterých budou muset přispívat všichni zaměstnanci i podnikatelé, kteří v oboru pracují. Tyto fondy by pak také měly zabezpečovat i další vzdělávání řemeslníků a rekvalifikace. Tento systém běží již v některých zemích EU, nejlépe pak ve Francii.

Další přínos vidí HK ČR v novém zákoně č. 179/2006 Sb., o ověřování a uznávání výsledků dalšího vzdělávání, který má pomoci vzdělávat lidi s maturitou pro nezbytně nutné profese. Stát s tímto problémem musí také počítat – měl by zřídit fond na další vzdělávání zaměstnanců, protože malí podnikatelé to neuplatní.

Kraje a Praha by si měly také uvědomit, že je navýsost nerozumné likvidovat vybavené učňovské školy teď, když nejsou učňové. Až budou tyto školy později třeba, nebudou na to finance. Pro učňovské školy se nabízí jedinečné uplatnění právě při naplňování záko-

na č. 179/2006 Sb. Absolventi nebo vyučenci budou mít možnost ubytování v internátech těchto škol, než se postaví na vlastní nohy.

Nová technika a technologie v naší zemi předběhla řemesla. Remeslníci se nechťejí dále vzdělávat, a snižuje se tak úroveň řemeslné práce.

Může to do budoucna třeba znamenat „konec řemesel v Čechách“?

Řemesla v Čechách nikdy neskončí a já jsem přesvědčen o nezbytnosti řemesel a řemeslníků v budoucnu. Ptali jsme se v Anglii, jak tento problém řešili. Řekli nám, že ho vyřešil až trh. Obrat nastane ve chvíli, kdy instalatér začne vydělávat víc než právník.

Jak je vidět, ať se výrobci snaží jak chtějí, aby jejich výrobek už nemusel nikdo odborně montovat, tak se jim to nedaří (viz výrobky ve stavebních marketech). V poslední době se na HK ČR obrátili zástupci hobby marketů, abychom jim předali seznamy dobrých řemeslníků. Chtějí je mít na prodejně, aby jejich služby mohli nabízet svým zákazníkům, a tímto opatřením chtějí maximálně snížit reklamacce z neodborné nebo svépomocné montáže.

Máte pocit, že když už seženete řemeslníka, pracovníka, snižuje se kvalita jeho práce, má-li v zásobě hodně zakázek?

Když se ptáte na kvalitu práce, musím konstatovat, že rychle se rozvíjející technologie a nové výrobky požadují neustálé doplňování kvalifikace a seznamování se s novou technikou na odborných školeních. Toto mnoho řemeslníků nedělá, neboť z dřívějšíka jim stačilo vyučení. Absolventi odborných škol vycházejí málo připraveni pro své působení ve firmách a velká většina už není ochotna se dále vzdělávat. Jaký to má důsledek? Dodavatelé technologií například zjišťují, že jejich zařízení montuje kdekdo, protože nejsou odborníci. Podle průzkumů se celá třetina dodaných výrobků zničí během montáže, dalších třicet procent technologií je poškozeno a je nutné je opravit. Zbytek je osazen správně. Proto se snažíme apelovat na výrobce a dodavatele technologií, aby své výrobky neprodávali kdekomu, ale jenom řemeslníkům, kteří od nich mají školení. Zastaralé osnovy na učilištích, příliš teorie na úkor praxe, ale především absence dalšího vzdělávání jsou příčinami nedostatečné odbornosti řemeslníků. Například v Německu stráví každý řemeslník každoročně v průměru deset víkendů na různých školeních. Ta jsou hrazena z tzv. paritních fondů, do kterých vkládají prostředky jak zaměstnavatelé, tak sami zaměstnanci. V zemích EU je to běžná praxe už od padesátých let. U nás bohužel narážíme o nezájem ze strany politiků zavést podobný systém. Řemeslníci tvrdí, že jsou natolik vytiženi, že nemají na školu čas. Tím se však dostávají do pasti, protože neumějí, a tím se jejich čas na zhotovení zakázky neúměrně prodlužuje. K tomu ještě musí řešit reklamacce své práce a s tím mají větší náklady.

Dobry řemeslník nebude snižovat kvalitu své práce s narůstajícím množstvím práce, protože profesionální čest mu to nedovolí.

Bohužel takových řemeslníků není většina, ale HK ČR se snaží prostřednictvím Etického kodexu člena HK ČR změnit tento stav, včetně myšlení podnikatelů. Zákazník by měl mít lepší orientaci na trhu. Když bude totiž firma označena logem HK ČR, bude vědět, že je to záruka serióznosti firmy. V případě, že se dílo nezdaří, má možnost si stěžovat na HK ČR, která by měla zajistit vyřešení případu. Obdobnou značku kvality má Svaz podnikatelů v oboru technických zařízení ČR již od roku 1995. Za tu dobu byla tato Značka kvality SPTZ v oboru instalatér odebrána jednomu řemeslníkovi a zakázku dokončil jiný řemeslník zdarma.

Řekl jste, že řemeslník nemá čas. Jak by se mu dalo pomoci, aby neztrácel tolik času v lavičce?

Například normy. Řemeslníci všech oborů jsou neustále zavalováni novými a novými normami z Evropské unie. Jejich počet roste spolu s narůstajícím počtem evropských směrnic. Důležité jsou především normy, které se týkají výrobků a s nimi souvisejících činností.

Pro podnikatele jsou zásadní, protože ovlivňují jejich schopnost uspět na otevřeném evropském trhu zejména ve službách. Proto HK ČR usiluje o lepší zpřístupnění norem a hlavně o levnější normy. To se již podařilo a již fungují normy on-line. To je ale pro řemeslníka ještě málo. Je třeba udelat rešerše norem a ty vydat v Příručce správné praxe, která by měla být na kontaktních místech HK ČR za cenu služby. Příručky správné praxe musí nejen pro řemeslníky, ale pro všechny podnikatele zajišťovat profesní sdružení – cechy. Příručky budou obsahovat jak povinné podmínky podnikání v daném oboru, tak i rešerše norem, pravidla praxe a nejnovější technologické, výrobní a procesní postupy.

Co byste řekl závěrem?

Nejde jen o to, že neseženeme včas dobrého instalatéra. Bez kvalifikovaných pracovníků sil hrozí, že Česká republika ztratí svůj výrazně exportní ráz, založený na inovačním potenciálu. Zbytky kvalifikovaných pracovníků navíc přetahují vyššími platy nejrozličnější montovny ke svým pásům. Přitom malé a střední podniky spolu se soukromými řemeslníky vytvářejí podle odhadů HK ČR (jak jsem uvedl výše) až šedesát procent HDP. (Zatímco tzv. montovny generují nesrovnatelně menší objem HDP – kompletují dovážené komponenty. Stejně tak nadnárodní stavební společnosti.) Recept na operativní „zalepení díry“ kontingenty dělníků ze zahraničí vydáním čtyř set tisíc zelených karet nepovažují oslovení experti z dlouhodobého hlediska za dobré řešení. Jak jsem se dozvě-

děl jako účastník projektu na zapojení MSP do sociálního dialogu, dobře pracovat prý bude pouze první generace příchozích cizinců. Jejich potomci podobně jako domácí mládež dají přednost školám s maturitou. Potom nezískají práci a hrozí opakování bouří z pařížských předměstí.

Nebo bude následovat opačný scénář? Francie se nakonec sama ze své situace poučila. Firmy společně se státem investovaly velké prostředky do technického vzdělávání. Do učebních oborů nyní odchází potřebný počet patnáctiletých, a tak se v zemi podařilo odvrátit kolaps průmyslu a řemesel. Filosofii „maturita pro všechny“ Francie opustila před deseti lety.

Měli bychom se poučit ze zkušeností jiných států EU, které již podobné problémy řešily před lety. Jedním z osvědčených postupů je investice do dalšího celoživotního vzdělávání. Co budou špičkovým manažerům, ředitelům, obchodníkům a dalším „bílým límečkům“ platné vysoké posty a tituly, když nebude nikdo, poteče-li jim v bytě voda nebo porouchá-li se např. plynový kotel, kdo by jim to odborně opravil.

Je také třeba více popularizovat a medializovat studium na odborných a učňovských školách. Vzorem může být již zmíněná Francie, kde se v televizi prezentují různé podniky

i soukromníci a nabízejí využití různých řemesel a výhody především pro mladé řemeslníky. Větší důraz by měl být také kladen na odborné soutěže a jejich propagaci.

Každý již osvědčené a prospěšné mohou být uvedeny náborové výstavy, např. Schola Pragensis nebo akce Řemeslo žije, které pořádá Magistrát hlavního města Prahy.

Za zmínku stojí také již tradiční (letos 12 let) slavnostní předávání Osvědčení HK ČR nejlepším absolventům maturitních a závěrečných zkoušek, které vybírají a navrhuje odborníci HK ČR, kteří se přímo těchto zkoušek účastní.

Dalšími akcemi, které podporují a propagují rozvoj odborného a učňovského školství, jsou CzechSkills, EuroSkills a WorldSkills.

EuroSkills podporuje na celoevropské úrovni v soutěži mladých řemeslníků do 25 let kvalitu, lepší služby, efektivitu a inovace v řemeslech a odborném školství. Cílem je motivovat mladé lidi, aby absolvovali odborné vzdělání a následně s ním vstupovali na trh práce. První ročník EuroSkills se uskutečnil v loňském roce v nizozemském Rotterdamu, kde ČR získala bronzové medaile. Soutěž se koná každé dva roky a v mezidobí probíhá celosvětová soutěž WorldSkills.

Stejně jako EuroSkills jsou aktivity Národního centra CzechSkills při HK ČR za-

měřeny na podporu odborných dovedností, zvyšování jejich prestiže a v neposlední řadě kvality, která je klíčová pro konkurenceschopnost ČR.

V současné době je situace v zajišťování vyučování téměř uspokojivá. V důsledku demografického poklesu dětí se snižují stavy v SŠ a SOU a učitelů je zdánlivě dost, ovšem včetně důchodců. Mladí lidé se do učitelování moc nehrnou kvůli malé mzdě. Situace v praktickém vyučování je dlouhodobě špatná. Staří „páni mistři“ odešli většinou do důchodu a mladí nemají zájem. Aktivnější SŠ a SOU si ale již nacházejí místa pro praxi svých žáků v nově vzniklých podnicích i u soukromníků.

Snaha některých odborných škol situaci řešit je velice chválná, což HK ČR oceňuje. Neřeší to však celonárodně základní problémy všech odborných škol, počty žáků, učitele. Tyto problémy by mohly vyřešit paritní fondy.

Věřím, že naši politici se alespoň někdy nad materiály, které jim posíláme z HK ČR, zamyslí a nejen zamyslí, ale také je zapracují do svých programových cílů. Po jejich naplnění nebude nouze o dobrého řemeslníka.

☒

Nebezpečná koncovka

Václav Perný, projektant a autorizovaný technik

Chtěl bych se podělit s ostatními čtenáři časopisu Elektro o osobní nepříjemnou zkušenost, která se mi stala začátkem listopadu 2009.

Při zpracovávání dokumentace a zjišťování skutečného stavu hlavních napájecích rozvodů 0,4 kV u jednoho zákazníka byla součástí práce i kontrola rozpojovacích jisticích skříní. Pracovní postup byl v podstatě jednoduchý: po otevření skříně byla provedena vizuální kontrola celkového stavu, prověřeno označení kabelů na štítkách a na závěr provedeno fotografické zdokumentování. Tedy nic obzvláště technicky složitého a ani nic nebezpečného. Takto bylo prověřeno a zdokumentováno přibližně čtyřicet skříní bez problémů.

Zádrhel však nastal u jedné skříně RIS, která byla docela nová a v perfektním stavu se slušným označením směřů vývodů na rámu skříně. Pro vyfotografování údajů na jednom štítku kabelu bylo potřeba štítek natočit. Protože konec kabelu byl i přes kabelové oko opatřen smršťovací trubicí – koncovkou, nebyl to problém. Jaké překvapení však nastalo následně! Při dotyku smršťovací návlečky kabelové koncovky došlo k zásahu elektric-

kým proudem. Jen díky příznivým okolnostem (stál jsem na suchém šterku, boty s plastovou podrážkou a pro štítek sahal tzv. s jednou rukou v kapse) se mimo nepříjemného překvapení nic vážného nestalo.

Po odeznění šoku z překvapení jsem začal pátrat, jak se může stát něco skoro neuvěřitelného, jak je možné dostat ránu elektrickým proudem od izolované koncovky?

Po pečlivějším zkoumání dotyčné koncovky došlo i na použití měřicích přístrojů. Výsledek je vidět na přiložené fotografii.

Na povrchu zdánlivě izolace je plně síťové napětí, dokonce normálně přitáhla i zkoušečka Vadaska! Stejná situace byla na všech třech fázích dotyčného vývodu. Podle výrobního označení na jedné návlečce jsem pojal podezření, že místo izolační trubice byla použita smršťovací trubice pro vyrovnávání elektrického pole u spojek vn, což mi následně potvrdil i výrobce, na kterého jsem se obrátil se svým podezřením. Ten mi také sdělil, že se jedná o vodivou trubici s měrným odporem menším než $100 \Omega \cdot \text{cm}^{-3}$ a že při náhodném dotyku mohou být osoby vystaveny životu nebezpečnému dotyku.

Na nebezpečné místo byl okamžitě upozorněn vlastník zařízení k provedení opravy.

Chtěl bych tímto příspěvkem upozornit ostatní profesní kolegy na fakt, že v naší elektrotechnické profesi se může stát i zdánlivě nemožné. Že sporný montér použil možná zbylý materiál v brašně nebo – ještě hůře, z naprosté neznalosti vyrobil pro své kolegy nebezpečnou pastičku, která našťastí nesklopá fatálně.

☒